

SCHAKT I KVARTERET BOKTRYCKAREN

Rapporter från Arkeologikonsult 2024:3733

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning

Lämning L2004:3307

Fastighet Boktryckaren 6-18

Arboga stad och socken

Arboga kommun

Västmanlands län

Författare Elin Evertsson

Uppdragsgivare:	Länsstyrelsen i Västmanlands län
Länsstyrelsens diarienummer:	1045–2024
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2024-04-05
Uppdragsnr i KMR:	202400388
Företagare:	VVS Bröderna Arboga AB
Fastighet:	Boktryckaren 6 - 8
Berörda lämningar, KMR:	L2004:3307
Typ av undersökning:	Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
Utförandetid, fältarbete:	9–15 april 2024
Inmätningssystem:	Manuell inprickning och digital bearbetning
Koordinatsystem:	SWEREF99 TM
Höjdssystem:	RH 2000
Projektledare:	Elin Evertsson
Rapportansvarig:	Elin Evertsson
Fältpersonal:	Elin Evertsson
Planer och layout:	Medea Nyström Huuva
Fynd:	Samtliga fynd har gallrats efter registrering

ARKEOLOGIKONSULT
Karins väg 5, 194 61 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41
www.arkeologikonsult.se

Fastighetskartan (Topografi 10 och Fastighetsindelning): ©Lantmäteriet
Omslagsbild: Utsnitt av karta över Arboga socken från år 1688.

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

SCHAKT I KVARTERET BOKTRYCKAREN

Rapporter från Arkeologikonsult 2024:3733

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning

Lämning L2004:3307

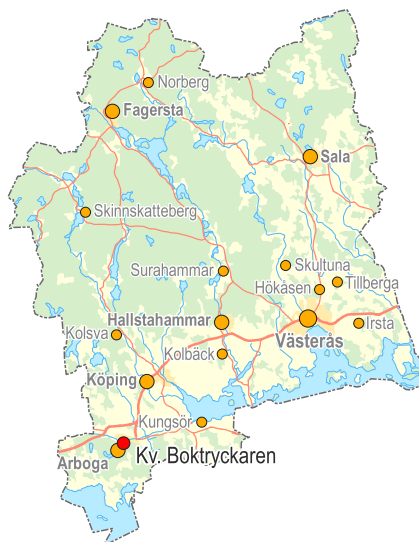
Fastighet Boktryckaren 6-18

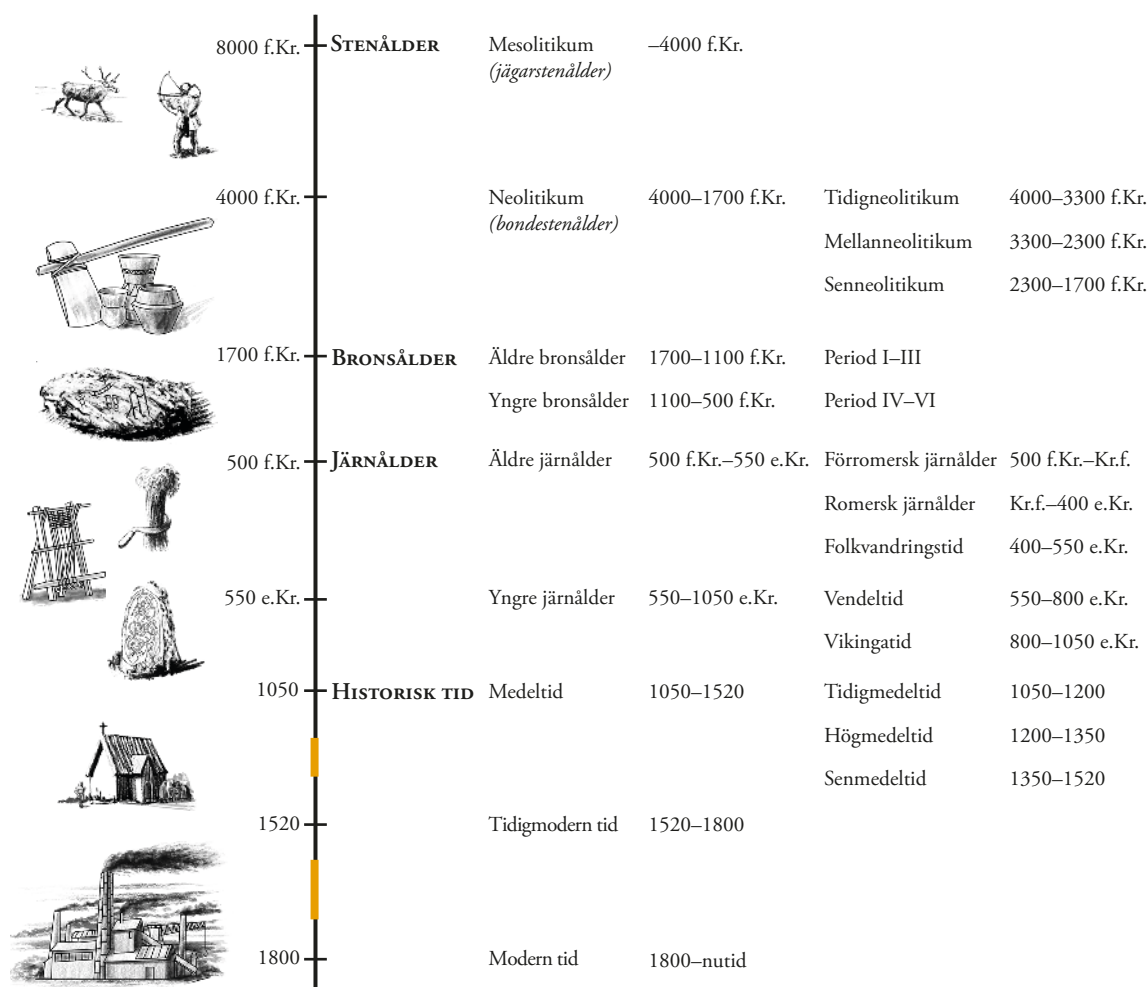
Arboga stad och socken

Arboga kommun

Västmanlands län

Författare Elin Evertsson

ANTIKVARISK BEDÖMNING

Antikvarisk bedömning anger hur man enligt kulturmiljölagen (1988:950), och till viss del även skogsvårdslagen (1979:429), bedömt lämningen och dess eventuella lagskydd vid registreringstillfället. Den slutgiltiga bedömningen görs alltid av Länsstyrelsen.

Fornlämning är en lämning som omfattas av skydd enligt kulturmiljölagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den tillkommit före 1850, är en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från Länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning.

Möjlig fornlämning innebär att man vid registreringstillfället inte kunnat ta ställning till om lämningen är en fornlämning

eller inte. Lämningen måste vara bekräftad i fält. Möjlig fornlämning kan även anges för en lämning som har undersökts i samband med en arkeologisk undersökning, men där man inte fastställt lämningens utbredning.

Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som har tillkommit efter 1850, men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, till exempel fyndplats eller plats med tradition.

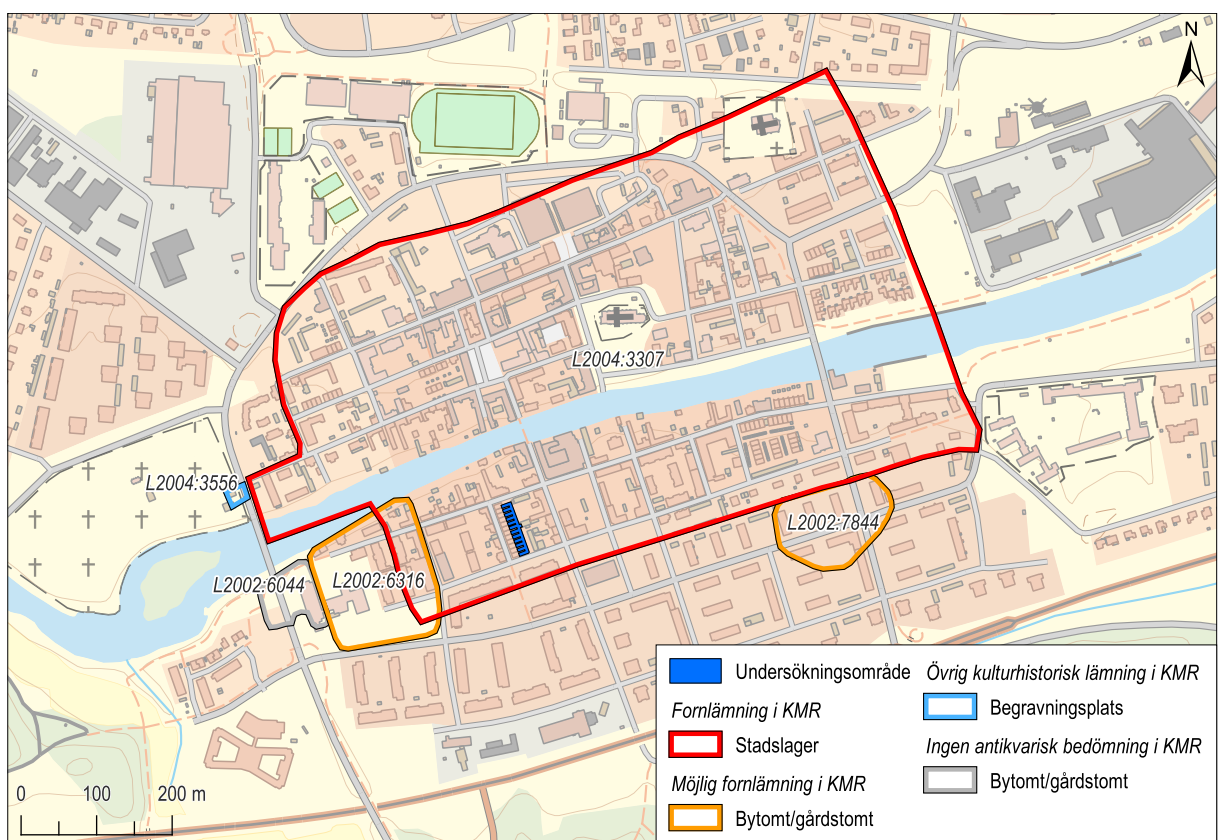
Ingen antikvarisk bedömning används för lämningar som blivit helt borttagna genom en arkeologisk undersökning eller förstörda. Inget skydd enligt kulturmiljölagen kvarstår. Lämningar som endast är kända via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa och inte har kunnat återfinnas i fält, kan inte heller ha en antikvarisk bedömning.

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING.....	7
INLEDNING OCH SYFTE	7
KORTFATTAD HISTORIK OCH TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR I NÄROMRÅDET	7
GENOMFÖRANDE	8
RESULTAT OCH TOLKNING.....	10
UTVÄRDERING I FÖRHÅLLANDE TILL UNDERSÖKNINGSPLANEN.....	13
REFERENSER	14
Litteratur	14
Kartor	14
BILAGOR.....	15
Bilaga 1. Schakt	15
Bilaga 2. Kontexter	16
Bilaga 3. Fynd.....	17
Bilaga 4. Arkeobotanisk analys.....	18
Bilaga 5. ¹⁴ C-analys	19

Figur 1. Undersökningsområdet utmärkt på Topografi 50, skala 1:50 000.

Figur 2. Platsen för den arkeologiska förundersökningen i Arboga. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:10 000.

SAMMANFATTNING

Arkeologikonsult har under våren 2024 utfört en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning inom fornlämningen Arboga Stadslager L2024:3307, Arboga kommun, Västmanlands län. Vid schaktningsövervakningen framkom utfyllnads-lager med organiskt material, möjligtvis en grund till en äldre byggnad, samt en stenkonstruktion och två träkonstruktioner som inte kunde bestämmas närmare pga. av de smala schakten, möjligen kan dessa vara lämningar efter trossbottnar.

Vid undersökningen påträffades fynd i utfyllnads-lagret. Keramiken var rödgods med huvudsaklig datering mellan 1600–1700-tal. Det framkom även några metallföremål, däribland en hästsko.

Grävda ytor har registrerats i kulturmiljöregistret.

INLEDNING OCH SYFTE

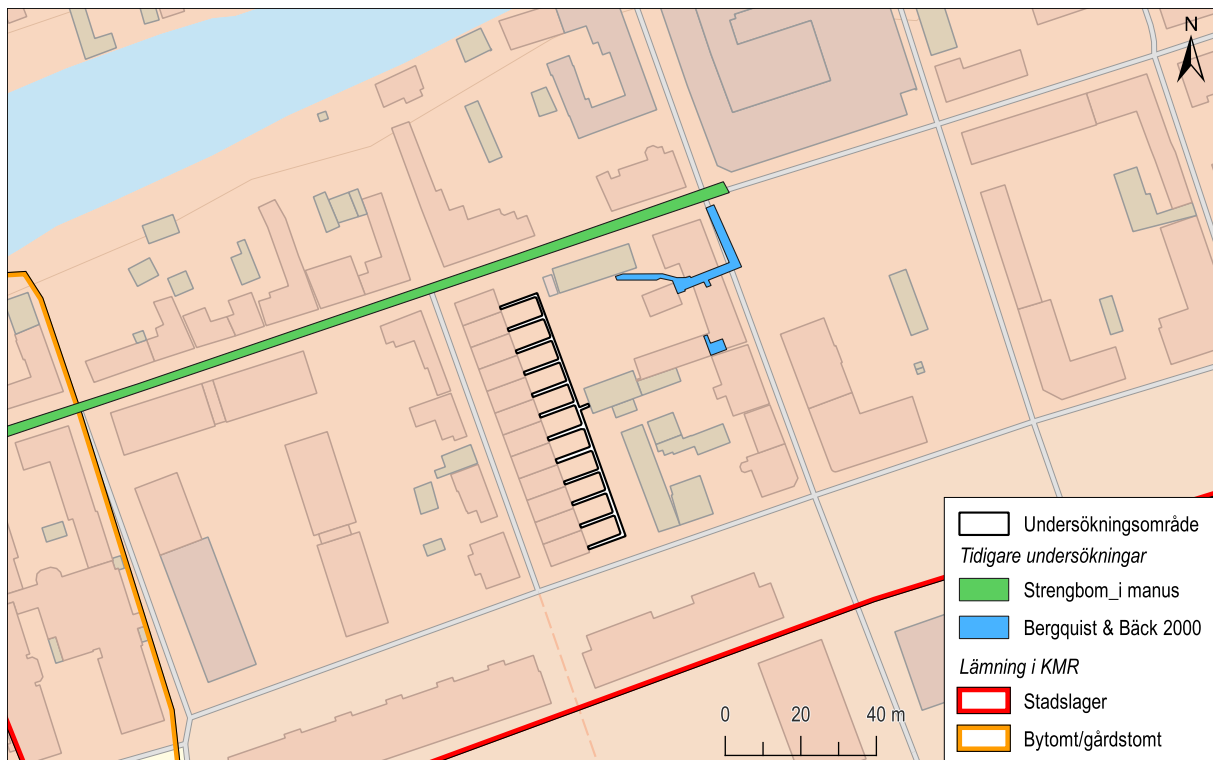
Arkeologikonsult har på uppdrag av Länsstyrelsen i Västmanlands län utfört en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning under 9–12 april inom Arboga stadslager (L2024:3307) Arboga kommun, Västmanlands län (figur 1–2). Undersökningen föranleddes av planerat underhållsarbete inom den aktuella fastigheten.

Syftet med undersökningen var att dokumentera eventuella fornlämningar som kunde komma att beröras av schaktningsarbetet.

KORTFATTAD HISTORIK OCH TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR I NÄROMRÅDET

Namnet Arboga nämns för första gången i historiska dokument år 1286, som Arbugae i betydelsen *åbåge* eller *åkrök*. Exakt när Arboga fick sina stadsprivilegier är okänt, men det har sannolikt skett någon gång under 1200-talets andra hälft. År 1285 grundades ett franciskanerkloster i staden och stadens äldsta sigill dateras till år 1330. Vid den tidpunkten fanns det med andra ord en etablerad stadsbebyggelse här. Under såväl medeltid som tidigmodern tid har staden haft en viktig funktion som handels- och omlastningsplats för järnmalmstransporter från Bergslagen vidare till utskeppningshamnen i Stockholm (Järpe, 1976).

Två arkeologiska undersökningar har gjorts i nära anslutning till det aktuella undersökningsområdet (se figur 3). Dels gjordes en schaktningsövervakning i den nordöstra delen av kvarteret Boktryckaren. Här framkom utfyllnadslager och avsatta lager rika på organiskt material (Bergquist & Bäck, 2000). Nyligen har ett större schaktningsövervakningsprojekt genomförts på Storgatan direkt norr om kvarteret Boktryckaren. Denna undersökning är i skrivande stund inte avrapporterad men i en artikel i *Arboga Minnes årsbok* finns resultat översiktligt presenterade, bland annat påträffades äldre bebyggelse-lämningar i form av stenlagda gator och trossbottnar (Strengbom, 2024).

Figur 3. Tidigare undersökningar i närheten, mot bakgrund av Fastighetskartan. Skala 1:2000.

GENOMFÖRANDE

Samtliga schakt och kontexter ritades och rektifierades mot Fastighetskartan och det underlag som entreprenören tillhandahöll. Anledningen till att dokumentationen gjordes på detta sätt i stället för med RTK-GPS var helt enkelt att tekniken inte fungerade ordentligt under pågående nedstängning av 3G-nätet. Då kartunderlaget var så pass bra bedömdes det fullgott att handrita schakt och kontexter. Alla kontexter beskrevs och fotograferades samt ritades i plan i skala 1:100.

Arbetet inleddes med att sju instickschakt in till fastigheterna längst i norr grävdes (schakt 1–7). Därefter grävdes ett sammanbindningsschakt i motsvarande längd. Sedan grävdes resterade instickschakt och sammanbindningsschakt områdets södra del (figur 4).

Arbetsområdet sluttar ned mot ån i norr och det föll sig naturligt att det avsedda schaktdjupet kom att beröra djupare belägna lager i den delen av området. Vid schaktning i den högre belägna södra delen av undersökningsområdet påträffades endast omrörda utfyllnadslager och inga äldre avsatta lager.

Flera konstruktioner påträffades i den norra delen av området, samtliga på ett djup av ca 0,8–0,85 m under marknivå, vilket motsvarar ca 7,2 meter över havet. Då det önskade schaktdjupet uppnåtts så fick konstruktionerna ligga kvar orörda efter dokumentation.

Figur 4. Schaktplan mot bakgrund av Fastighetskartan. Skala 1:400.

RESULTAT OCH TOLKNING

I schakt 1–3 samt i den norra delen av sammanbindningsschaktet (schakt 13) påträffades först bärlager och därefter ett tjockt omrört, fyndförande utfyllnadslager. Under detta framkom ett orört avsatt lager innehållande mycket organiskt material (1013). Fynden som påträffades i utfyllnadslagret utgjordes av flera skärvor av yngre rödgods samt ett par metallföremål, däribland en hästsko (se figur 5 och 6)

I den norra delen av schakt 13 påträffades flera konstruktioner i schaktbotten, en stenlagd yta samt två träkonstruktioner (1009, 1010 och 1011) (se figur 7).

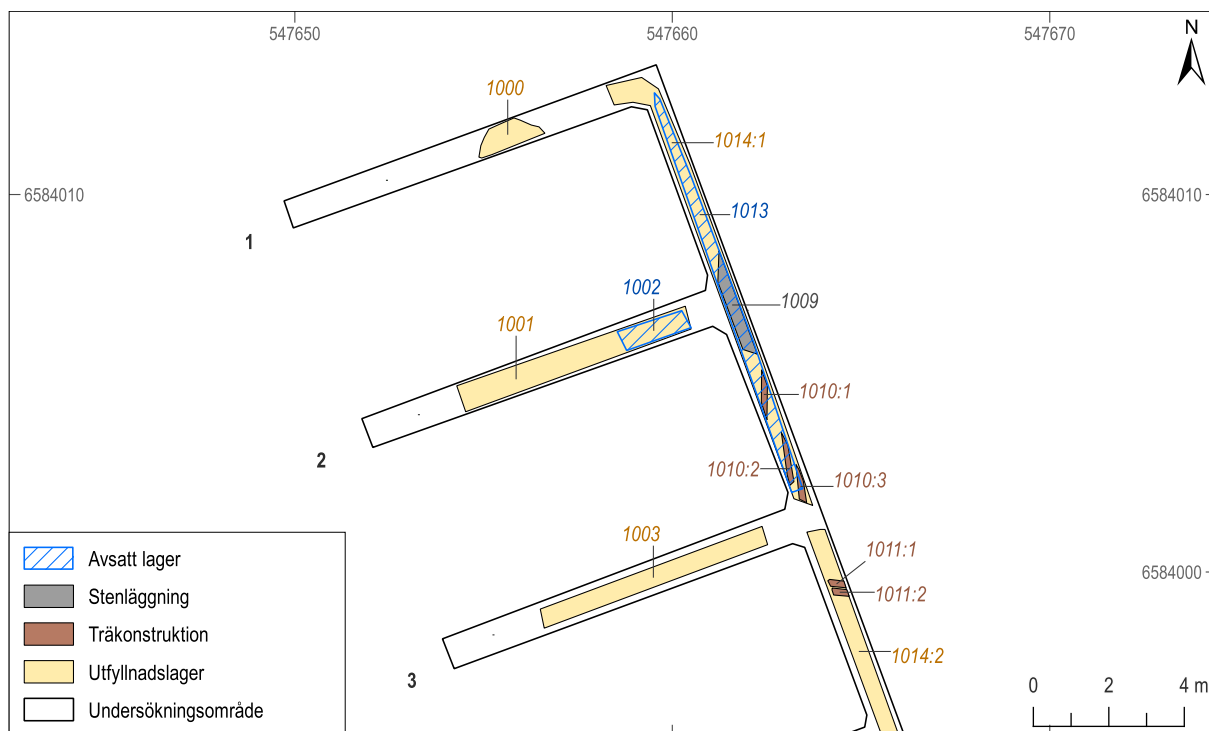
Den stenlagda ytan (1009) utgjordes av flata stenar i storleken 0,1x0,2 m och sträckte sig över en yta på ca 2 meter som fortsatte utanför schaktbegränsningen. Sannolikt utgör den en del av en större stenlagd yta i anslutning till en gårdsplan eller liknande (se figur 8). Material från det avsatta lagret direkt ovan stenläggningen (1013) provtogs i syfte att få fatt på daterande material. ¹⁴C-analysen gav dateringar mellan AD 1310 och 1440 (2 sigma) (se bilaga 4).

Figur 5. Metallföremål som påträffats i utfyllnadslager i områdets norra del (F1000:2:1–2). Skala 1:1.

Figur 6. Keramik från utfyllnadslager i områdets norra del (F1000:1:1–3). Skala 1:1.

Figur 7. Plan över schaktets norra del. Skala 1:200.

Träkonstruktionerna utgjordes av parallellt liggande stockar. Den längst i norr (1010) bestod av tre stockar som låg parallellt i nord-sydlig riktning (se figur 9). Stockarna var två meter långa och ca 20 cm

i diameter. Strax söder om dessa framkom ytterligare två stockar (1011) i öst-västlig riktning (se figur 10). De var också omkring 20 cm i diameter och fortsatte utanför schaktets begränsningar.

Figur 8. Stenläggning i botten av schakt 13. Foto från öster.

Figur 9. Konstruktion 1010, trästockar som ligger i nord-sydlig riktning i schaktet. Foto från norr.

Figur 10. Konstruktion 1011, trästockar öst-västlig riktning. Foto från norr.

Vid undersökningen i Storgatan strax norr om det aktuella undersökningsområdet påträffades träkonstruktioner som tolkats som trossbottnar (Strengbom, 2024). Möjligen utgör de stockar som påträffats vid den här undersökningen lämningar efter en liknande konstruktion.

I schakt 6 framkom även en samling av större fyrkantiga naturstenar som möjligen kan komma från en äldre byggnad. De låg dock inte in situ utan snarare som en del i utfyllnadsmassorna (1006).

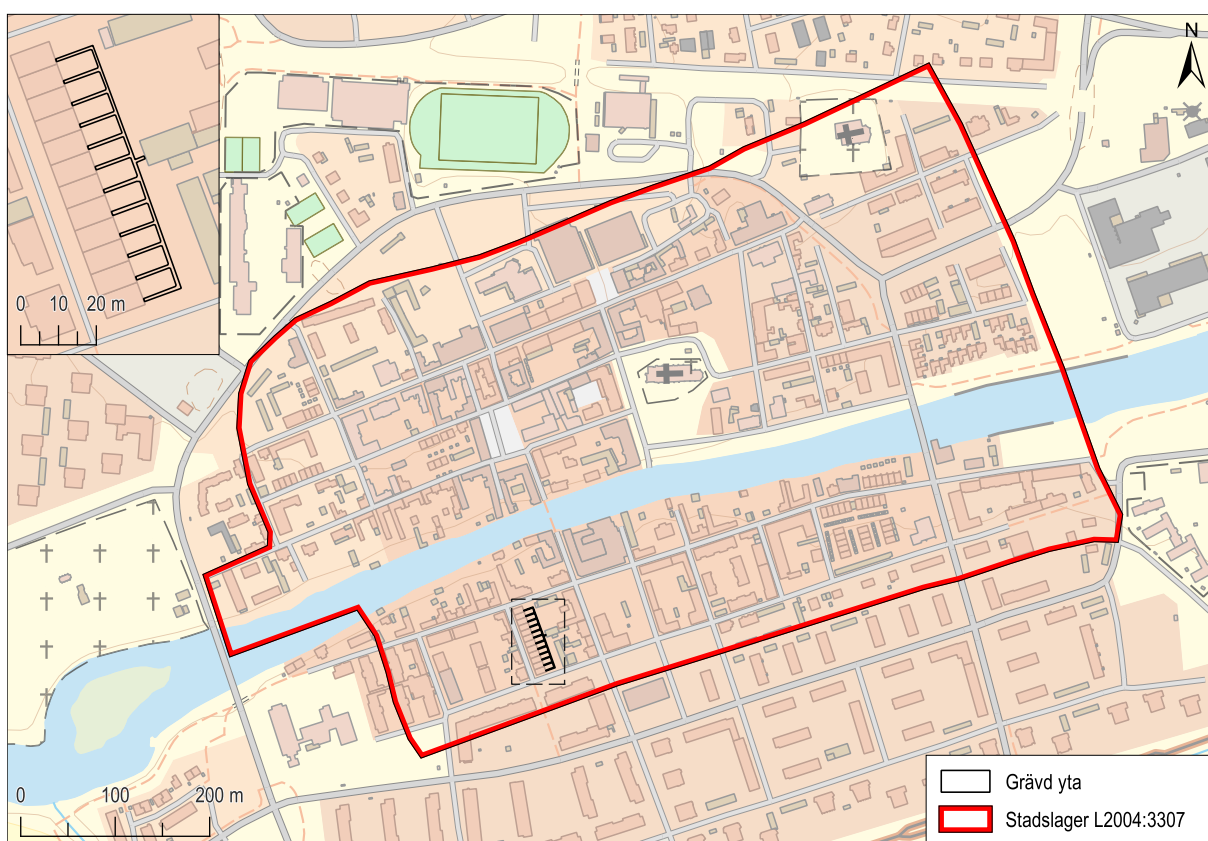
I de övriga schakten påträffades endast bärlager och utfyllnadslager, varav det senare endast observerades i schaktbotten.

UTVÄRDERING I FÖRHÅLLANDE TILL UNDERSÖKNINGSPLANEN

Syftet med den arkeologiska undersökningen i form av schaktningsövervakning var att löpande undersöka och dokumentera de delar av fornlämningen *Arboga stadslager* (L2024:3307) som kom att beröras av schaktningsarbetet. Undersökningen följde den plan och kostnadsberäkning som upprättats innan arbetets början.

Den avvikelse som skedde var att schakten ritades i plan för hand istället för att mätas in med RTK-GPS.

Efter avslutad undersökning har grävda ytor lagts till i stadslagret i KMR (se figur 11).

Figur 11. Grävda ytor samt stadslager (L2024:3307) mot bakgrund av Fastighetskartan. Skala 1:8 000, detalj i skala 1:2 000.

REFERENSER

Litteratur

BERGQUIST, U. & BÄCK, M., 2000. *Arbogas medeltida källare*. Örebro: Rapport, UV Bergslagen 2000:3.

JÄRPE, A., 1976. *Medeltidsstaden 2, Arboga*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska museer.

STRENGBOM, E., 2024. Rakt genom staden– arkeologi i Arboga, medeltida gator, husgrunder och unika fynd. *Arboga Minnes Årsbok*.

Kartor

ARBOCKA SOCKENKARTA 1688

Arboga sockan, Västmanlands län

Lantmätare: Johan Carlsten

Lantmäteristyrelsens arkiv, aktbeteckning: T2-1:1

BILAGA 1. SCHAKT

Schakt-nr	Typ	Storlek (m)	Area (m²)	Djup (m)	Beskrivning	Kontext	Lämnings-nr (KMR)
1	Schakt med indikation	10 x 0,8	8	0,8	Schakt till hus A. Omrörda massor, mörkt organiskt blandat med grus och sand med tegelkross och enstaka rödgods (1000).	1000	L2024:3307
2	Schakt med indikation	10 x 0,8	8	0,85	Schakt till hus B. Kulturlager från ca, 0,3–0,4 meter under marknivå (1001). Äldre orört lager från ca 0,7 meter under marknivå (1002). Schaktet grävt ned till lera (orörd mark) i den östra delen, 0,8–0,85 meter under marknivå.	1001, 1002	L2024:3307
3	Schakt med indikation	10 x 0,8	8	0,8	Schakt till hus C. Störningar i stora delar av schaktet med rörledningar i schaktbotten. Omrörda massor ca 0,5 meter under marknivå (1003).	1003	L2024:3307
4	Schakt med indikation	10 x 0,8	8	0,8	Schakt till hus D. Bärlager i form av sand och grus, ca 0,5–0,6 m tjockt. Sedan omrörda massor (1004) som fortsätter under önskad schaktbotten.	1004	L2024:3307
5	Schakt med indikation	10 x 0,8	8	0,8–0,85	Schakt till hus E. Bärlager i form av sand och grus, sedan omrörda lager (1005). I den östra delen grävdes ned till blåleran	1005	L2024:3307
6	Schakt med indikation	10 x 0,8	8	0,8	Schakt till hus F. Bärlager i form av grus och sand, sedan omrörda lager (samma som 1000)	1006, 1007	L2024:3307
7	Schakt med indikation	10 x 0,8	8	0,8	Schakt till hus G. Bärlager av grus och sand. Därunder omrörda massor av mörk sandig lerig silt blandat med sand, grus och tegelkross.	1008	L2024:3307
8	Schakt med indikation	10 x 0,8	8	0,8	Schakt till hus H. Bärlager av grus och sand. Därunder omrörda massor av mörk sandig lerig silt blandat med sand, grus och tegelkross.	1015	L2024:3307
9	Schakt med indikation	10 x 0,8	8	0,8	Schakt till hus J. Inget bärlager, bara omrörda lager ned till schaktbotten. Mörk lerig silt blandad med sand, grus och tegelkross.	1016	L2024:3307
10	Schakt med indikation	10 x 0,8	8	0,8	Schakt till hus K. Inget bärlager, bara omrörda lager ned till schaktbotten. Mörk lerig silt blandad med sand, grus och tegelkross.	1017	L2024:3307
11	Schakt med indikation	10 x 0,8	8	0,8	Schakt till hus L. Inget bärlager, bara omrörda lager ned till schaktbotten. Mörk lerig silt blandad med sand, grus och tegelkross.	1018	L2024:3307
12	Schakt med indikation	10 x 0,8	8	0,8	Schakt till hus M. Inget bärlager, bara omrörda lager ned till schaktbotten. Mörk lerig silt blandad med sand, grus och tegelkross.	1019	L2024:3307
13	Schakt med indikation	67 x 0,8	53,6	0,8–0,9	Sammanbindningsschakt mellan hus A–M. Bärlager 0,2–0,5 m tjockt, omrört återfyllt material (1014) ca 0,2–0,3 m tjockt. Mörkt kompakt organiskt material (1013), ca 0,1–0,2 m, ca 0,8 m under marknivå. Under detta påträffades konstruktioner (1009, 1010, 1011) i den norra delen av schaktet. Mot mitten är marknivån högre och de äldre kulturlagren nås inte vid önskad schaktbotten.	1009, 1010, 1011, 1013, 1014, 1020	L2024:3307

BILAGA 2. KONTEXTER

Kontext-nr	Typ	Storlek (m)	Höjd/djup (m)	Beskrivning	Schakt	Lämnings-nr (KMR)
1010	Träkonstruktion	2,0 x 0,2	0,15	Trästockar/ plankor NV-SO riktning. Tre parallella stockar eller plankor som ligger i NO-SV riktning. Påträffades ca 0,8 meter under marknivå.	13	L2023:3307
1011	Träkonstruktion	0,2		Stockar i schakt 13, i Ö-V riktning. Ca 0,2 meter breda. Fortsätter utanför schaktet. Påträffades på ca 0,8 meter under marknivå.	13	L2023:3307
1012	Lager		0,4–0,5	Omrört lager, mörkt organiskt med grus och tegelkross. Samma som lager 1000.	5	L2023:3307
1013	Lager		0,1–0,2	Mörkt, lerigt kompakt. Organiskt, trä och djurben. Överlagrar konstruktioner 1009, 1010, 1011. Samma som 1002.	13	L2023:3307
1014	Lager		0,4–0,6	Omrört lager, mörkt organiskt med grus och tegelkross. Samma som lager 1000.	13	L2023:3307
1015	Lager		0,8	Omrört lager, mörkt organiskt, lerig silt med grus och tegelkross. Påträffades direkt under marknivå.	8	L2023:3307
1016	Lager		0,8	Omrört lager, mörkt organiskt, lerig silt med grus och tegelkross. Påträffades direkt under marknivå.	9	L2023:3307
1017	Lager		0,8	Omrört lager, mörkt organiskt, lerig silt med grus och tegelkross. Påträffades direkt under marknivå.	10	L2023:3307
1018	Lager		0,8	Omrört lager, mörkt organiskt, lerig silt med grus och tegelkross. Påträffades direkt under marknivå.	11	L2023:3307
1019	Lager		0,8	Omrört lager, mörkt organiskt, lerig silt med grus och tegelkross. Påträffades direkt under marknivå.	12	L2023:3307
1020	Lager		0,8	Omrört lager, mörkt organiskt, lerig silt med grus och tegelkross. Påträffades direkt under marknivå.	13	L2023:3307

BILAGA 3. FYND

Fynd-nr*	Objekt/ sakord	Föremåls- typ	Material	Del	Antal	Antal fragm.	Vikt (g)	Beskrivning	Gallrad/ konserverad	Lämnings- nr (KMR)
1000:2:1	Hästske	Hästske	Järn	Hel	1	1	125,4	Saknar h bakkappa. Nit h sida framtill. Längd 12 cm.	Gallrad	L2024:3307
1000:2:2	Järnföremål	Obest	Järn	Fragment	1	1	46,7	Tunn järnten formad i en rät vinkel. Koroderad. 0,5 x 11 cm.	Gallrad	L2024:3307
1000:2:3	Järnföremål	Obest	Järn	Fragment	1	1	10,2	Järnten / del av verktyg? 0,5 x 7 cm. Tjockare i ena änden. Fyrsidig, ej rundad form.	Gallrad	L2024:3307
1000:1:1	Keramik	Kärl	Rödgods	Fragment	1	1	61,9	Fragment från kanten av ett fat. Gulgrön glasyr med gulvit dekor invändigt. Yngre rödgods.	Gallrad	L2024:3307
1000:1:2	Keramik	Kärl	Rödgods	Fragment	1	1	44	Hank, del av kanna. Oglaserad.	Gallrad	L2024:3307
1000:1:3	Keramik	Byggnads- detalj	Tegel	Fragment	2	2	55	Fragment från takpannor. Tjocklek ca 1 cm.	Gallrad	L2024:3307

*Fyndnumret består av tre delar (X:X:X), varav det första är numret på den kontext som fyndet tillhör. Det andra numret är det löpnummer som fyndet tilldelas vid inmätningen i fält och det tredje är det nummer som fyndet får vid fyndregistrering i vår databas SiteWorks. Dessa tre bildar tillsammans föremålets unika fyndnummer.

BILAGA 4. ARKEOBOTANISK ANALYS

Stefan Gustafsson
Arkeologikonsult

Metod

Provet våtsiktades i vatten och det använda sållet hade en maskstorlek av 0,2 millimeter. Artbestämning gjordes med mikroskop samt referenslitteratur och referenssamling (Mork 1946; Schweingruber 1978 & 1990; www.woodanatomy.ch).

Resultat

1013:2 Lager på stenläggning

Provet innehöll gott om träkol från gran samt oförkolnad granbark och granved. I provet fanns nedbrutet organiskt material som inte kunde identifieras närmare.

Referenser

Litteratur

MORK, E. 1946. *Ved anatomi*.

SCHWEINGRUBER, F. H. 1978. *Microscopic Wood Anatomy*. Structural variability of stems and twigs in recent and subfossil woods from Central Europe. Zug, Switzerland.

SCHWEINGRUBER, F. H. 1990. *Anatomy of European woods*. Paul Haupt förlag, Bern, Stuttgart, Wien.

Digitala källor

WOOD ANATOMY OF CENTRAL EUROPEAN SPECIES
www.woodanatomy.ch

BILAGA 5. ¹⁴C-ANALYS

International Chemical Analysis Inc. (ICA)

Resultat (maj 2024)

Kontexter:

- 1013 – Lager

ICA ID	Submitter ID	Material Type	Pretreatment	Conventional Age	Calibrated Age
14C-8625	1013:2	Charcoal	AAA	550 +/- 30 BP	Cal 1310 - 1380 AD (37.4%) Cal 1380 - 1440 AD (58.0%)

- Calibrated ages are attained using INTCAL20.
- Unless otherwise stated, 2 sigma calibration (95% probability) is used.
- Conventional ages are given in BP (BP=Before Present, 1950 AD), and have been corrected for fractionation using the delta C13.

Rapporter från Arkeologikonsult 2024:3733